

Gabriel, Jiří

[Fischer, Josef Ludvík. Výbor z díla. III.]

Studia philosophica. 2014, vol. 61, iss. 1, pp. [77]-82

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130030>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RECENZE – BOOK REVIEW

Josef Ludvík Fischer, *Výbor z díla III*, eds. Sylva Fischerová – Jan Šulc, Olomouc: Univerzita Palackého 2013, 956 s.

Filosofické myšlení J. L. Fischera (1894–1973) lze charakterizovat dvěma úryvky z jeho stati *Filosof a doba* (1933/35), kterou editoři do *Výboru* zařadili jako úvodní text. První citát: „*Kdysi – připadá mi to tak dávno – znepokojovala mne jedná touha a sen: sepnout řádovou vazbou plnost věci a dění, spoutat je myšlením, vyjádřit jasným pojmem.*“ Fischer na uskutečnění tohoto snu: vytvoření vlastní, jak říkal skladebné (strukturalistické) filosofie pracoval od poloviny dvacátých let minulého století až do konce svého života, pokud mu to ovšem vnější okolnosti dovolovaly. (V roce 1932 shrnul výsledky první etapy svého snažení v knize *Základy poznání. Soustava skladebné filosofie na podkladě zkušenosti.*) Fischer si uvědomoval, že k promýšlení svých idejí potřebuje (jako každý filosof) nejen ústraní, ticho své pracovní, ale také osobní kontakt s vnějším světem, se společností, smysl pro její stav a potřeby. Filosofické založení Fischerovy osobnosti se tak ozývá i v druhém citátu ze zmíněné stati: „*Kam pohlédneš, tam zmatek. Kam pohlédneš, tam bída. Bída milionů... [to filosofa nutí, aby] ... vystupňoval svou vnímavost, svou pohotovost, objímal širokým pohledem celé zneklidnělé moře kolem sebe.*“ Fischer dospěl k názoru, že „*filosofie, chtějíc sevřít pojmovými vazbami skutečnost, zhostí se této povinnosti jen tehdy, sevře-li ji celou. Nic nesmí zůstat vzdáleno zvědavosti a péči filosofově, nejméně skutečnost nejtíživější, v níž se po-*

hybuje a která doléhá na něho, skutečnost kulturní a společenská ve všech svých složkách.“ Výsledkem jeho „výprav na všechny strany“ jsou spisy *Třetí říše. Úvodem do současného stavu politického* (1932) a *Krise demokracie* (I. Svoboda, II. Řád).

První dva svazky *Výboru z díla* se zaměřují na Fischerovy hlavní práce z filosofie, sociologie, metodologie apod.; chybějí z nich *Zrcadlo doby. Abeceda skoro filosofická* a *Krise demokracie*, s odkazem na to, že tyto předválečné knihy vyšly v roce 2005 v druhých vydáních. Třetí svazek se půldruhým stem textů (původně sborníkových, časopiseckých či novinových) vyslovuje k různým „složkám skutečnosti kulturní a společenské“. Aby se čtenář v jejich množství a obsahové různorodosti neutopil, editoři je rozvrhli – jak o tom píše v Edičním doslovu (s. 919–926) – do tematických oddílů a v jejich rámci je zařadili podle roku vydání. Důležité Textologické poznámky (s. 930–948) k nim napsal Tomáš Stejskal, překlady německých textů pořídil Matěj Novotný. Třetí svazek *Výboru* se svou obsahovou skladbou může uplatnit i jako výborný doplněk k četbě Fischerových pamětí dovedených do roku 1939 – *Listů o druhých a o sobě* (2005).

První oddíl **K české otázce** (s. 13–142) odkazuje svým názvem k Fischerově knize *Glosy k české otázce* (1926, ²1970), v druhém vydání podstatně doplněné o další texty, mimo jiné o často citovanou studii Národní tradice a česká filosofie. V prvním oddílu dále čteme obsáhlou úvahu Tyrš a sokolstvo (historický a kritický rozbor sokolské ideologie z roku 1932) a dvě stati o Františku Palackém sepsané

při příležitosti 170. výročí jeho narození (1798–1968). Příspěvky oddílu ukazují, jak si Fischer vykládal spojení pojmů „český filosof“ a „česká otázka“. Např. k úvaze Válečné obavy, napsané od semináře profesora Vlčka a v roce 1919 publikované, přičinil v roce 1926 poznámku, že ji chápe jako „dokument k předpřevratové psychologii u nás“ a jako sdělení, jak lze česťství“ a „české tradici“ rozumět v novém státě (s. 932).

Bylo nasnadě, aby následující oddíl byl vyhrazen pro Fischerovy příspěvky k tématu **T. G. M. a česká filosofie** (s. 143–275). To a v titulku znamená, že se v něm píše nejen o Masarykovi, nýbrž i o jiných českých filosofech. Masarykianu uvádí původně německy psaná stať Masarykova osobnost a význam, určená pro bonnský Festschrift k jeho 80. narozeninám (1930). Studie T. G. Masaryk. Počátky a vlivy (1930) je z mála těch, které Fischer otiskl v *České mysli*. Zkoumá v ní Platonův vliv na Masarykovo rané práce (podáváje přitom svůj náhled na Platonovu filosofii), soudí však, že nejpronikavěji v ně zasáhl Franz Brentano, daleko „předstihující svým vlivem podněty, jichž se Masarykovi dostane od anglického empirismu, zejména J. S. Milla“ (vztah Masaryk–Brentano je Fischerovi zase příležitostí k exkurzi o Brentanově filosofii). Zaměření dalších dvou textů je zřejmé z jejich titulů: Dvě kapitoly k Masarykově sociologii (1930) a Duše umdlené a bojovné. Na okraj Masarykova náboženského problému (*Vůdce generací I*, 1931). Glosa Revize ve filosofii (1933) se do oddílu vřazuje tím, že Fischer v ní píše i o své „filosofii funkcionální čili skladebné“, aby – dost sebevědomě – vymezil „dva problémové soubory, v nichž se udála nejpronikavější změna ve filosofii poslední doby“: „v nazírání na ‚skutečnost‘ a její řád“ (s. 232); z tohoto hlediska pak kriticky hodnotí fenomenalismus a pozitivismus. Německy, pro *Prager Presse* (7. 3. 1933), otiskl stať Dva filosofové, v níž srovnává myslitelské osob-

nosti T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. O Benešovi soudí, že „chtít tohoto státníka nazývat filosofem v nejvlastnějším slova smyslu by jistě nebylo přiměřené. A přece lze jeho osobnost plně pochopit teprve tehdy, když odkryjeme její filosofické kořeny“ (s. 240). A také o něm píše: „Výsledek světové války byl pro něho vítězstvím ideje nad násilím. Tato myšlenka je jednou z nejpřednějších, jejíž rozvíjení ho nikdy neunaví: idea, jež znamená ducha, vždy vítězí nad pouze materiální silou, byť by byla jakkoli mocná.“ (s. 241) Po Masarykově smrti Fischer uveřejnil ještě studie T. G. Masaryk jako myslitel (německy pro *Slavische Rundschau*), T. G. Masaryk čili ctění hrdinů v demokracii (pro *Sociologickou revui*) a Masarykovo pojetí vědy a filosofie (pro *Naši vědu*); odkazy na Masaryka chtěl Fischer „připomínat hodnoty, na něž měl podle jeho soudu v tom hektickém čase pamatovat Masarykův lid“. Z Fischerovy pozůstalosti je v oddílu ještě stať o Masarykově filosofii určená pro nějaký (patrně nerealizovaný) holandský sborník. K Masarykovi se Fischer dostával i jiných oddílech *Výboru*, např. články ve třetím oddílu Prezident a komunismus je komentářem k Masarykovým prosllovům o komunismu. – Fischerovy články o Masarykovi v roce 1969 podrobněji posoudil Miloslav Trapl ve stati J. L. Fischer o T. G. Masarykovi, otištěné v *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Philosophica II*, 1994. Trapl přitom z článku Duše bojovné a umdlené citoval Fischerova slova: „Nenapsal jsem – myslím – jediného slova, abych byl na něho [na Masaryka] nemyslil. Šel jsem cestou, kterou se ubíral on, a zaznamenával řadu kritických poznámek u jednotlivých kroků. Možná, že jsem učinil i více: že jsem vedl dialog s ním, vypisuje pouze mé odpovědi.“

O svých českých filosofických současnících se Fischer vyslovoval spíše příležitostně, obvykle v souvislosti s nějakým konkrétním problémem. Do Do-

datků *Ottova slovníku naučného* přispíval i hesly o představitelích české filosofie, ale na systematické dějiny české filosofie zřejmě nepomýšlel. Editoři v druhém oddílu otiskli pouze stať Krejčí a Comte ze *Sborníku k počtě Františka Krejčího* (1933) a filosofické nekrology na Ladislava Klímu (1928) a Karla Vorovku (1929), jež vyšly v *Slavische Rundschau*. Ladislava Klímu charakterizoval jako filosofa, který „zaujímá místo osamocené a jedinečné postavení, právě tak, jako se celý jeho životní způsob silně odlišoval od způsobu obvyklého“ (s. 152), Karla Vorovku, jehož knihu *Skepse a gnóse* označil za jednu z nejlepších prací v novodobé české filosofii, přiřadil ke „gnostikům, kteří se k hloubce a stálosti pravdy musí probojovávat teprve skrze bludiště strastiplné skepse, jimž se pochybnost stala věrným společníkem, kterého musí neustále přemáhat, aby mohli dospět k činu víry“ (s. 157).

Fischerovy texty v třetím oddílu **V neklidném čase** (s. 277–562) editoři považují za „významný dokument politických a společenských dějin předválečného i poválečného Československa“ (s. 921). Je v něm 27 titulů, přičemž ve dvou případech jde o sborníky obsahující několik textů. Pět jich vyšlo v letech 1918–1923, sedm v letech 1927–1932 a deset v letech 1932–1939, článek O elitách přinesl deník *Nová svoboda* v dubnu 1968.

(K některým předválečným příspěvkům se Fischer vrací v *Listech o druhých a o sobě*.)

První články Evoluce a bludnice a Bolševism a intelektuálové Fischer publikoval v roce 1919, jenž pro něj znamenal „likvidaci válečných let ve faktickém i přeneseném smyslu“: uzavřel v něm vysokoškolské studium doktorátem z filosofie a začal psát práce s tématy vhodnými ke vstupu na univerzitní dráhu. K jeho rané publicistice patří dále Význam utopií (část přednášky z Filosofické jednoty), Prezident a komunismus, Atentát (tato glosa k atentátu na ministra Rašína, uve-

řejněná v deníku *Československé noviny* roku 1923, se stala důvodem pro Fischerovo přeložení z Univerzitní knihovny v Praze do Studijní knihovny v Olomouci). V článku O státotvornosti Fischer napsal, že „státotvornost“ je z pojmů, které „jeho chápavosti činí nepřekonatelné obtíže“, avšak vyložil si ji jako každé úsilí pozitivně pracovat na budování státu. – Fischerovy publicistické příspěvky z let 1927–1933 spadají do období jeho horečnaté práce na „skladebné filosofii“ a hledání východiska ze soudobé krize společnosti (v těch letech je už docentem na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity), je z nich však zřejmé, jak mu záleželo na tom, aby jeho hlas byl veřejností slyšen. V článku Imperialismus po válce v osmnácti bodech shrnuje své dosavadní úvahy o politickém a hospodářském stavu světa a „evropského dneška“, o činitelech a silách, jež v nich působí a „jejichž výslednicí bude budoucnost“. Většina článků a glos je spjata s nějakou konkrétní událostí, polemikou, anketou. Např. článek Businessman & cleric byl příspěvkem do ankety o duchovní krizi doby v *Rozpravách Aventina*, O neklidu dneška do ankety v pařížské revui *Les Cahiers de l'Étoile* (vyšel i jako čtyřicetistránkový Leták č. 13 v nakladatelství Čin, 1930). V článku Pohoršení z Rádlá Fischer ukazuje, jak Emanuel Rádl „pohoršil dvakrát za sebou naši veřejnost: jednou národní, podruhé pokrokovou“. Národní tím, že „1. se pustil do výkladu českých dějin, 2. že se pokusil o kritiku běžného pojetí nacionalismu a demokracie u nás, 3. že velmi nešetrně připomenul naši národně-politickou praxi po převratu, 4. že se odvážil nejen hlásat národnostní snášenlivost a obhajovat národnostní autonomii pro naše minority, nýbrž dokonce vyslovit pro Československou republiku požadavek nadnárodního státu“, pohoršil veřejnost pokrokovou „svou kritikou ‚pokrokářství‘, aplikovanou na zásady naší výchovy na škole národní“ (s. 314 a 315). V glose Jsme národem demokratickým?

Fischer kritizuje českou tendenci vydávat nectnosti, např. nedostatek společenské kultury, za projev demokratického smýšlení a v článku Sovětské Rusko v popředí si všímá, jak se u nás píše o současném Rusku. Oba posledně jmenované příspěvky Fischer otiskl v roce 1932 v *Indexu*, v časopise, který v roce 1929 spoluzakládal a který se pak stal i jeho hlavním „tiskovým orgánem“.

Glosa Prorok hákového kříže (z roku 1932) je první z řady Fischerových příspěvků v *Indexu*, v nichž se odráží doba poznamenaná rostoucí agresí německého nacismu: Poučení z Německa (1932; Fischerův proslov na protestní schůzi svolané duševními pracovníky v Brně); O úkolech nezávislé kritiky (1933; Fischerova odpověď do ankety *Národního osvobození* k jeho desetiletému trvání), Krize mravní? (1934; úvaha o tom, kde najít jistotu, pevný bod, který se stane také jistotou morální), Brannost (1934; branná povinnost je důležitou součástí občanské povinnosti: „otázka integrity a bezpečnosti národní společnosti se dotýká této společnosti *celé*, odsud povinnost *celého* národa být národem branným“, s tím, že „zbraní“ může být „každá služba zvyšující a zabezpečující bezpečnost národa“ (s. 369), Německo (1935; Fischerova analýza „tendencí příznačných pro názorový profil i pro politické chování Německa“, poté, co se v něm Hitler stal absolutním vládcem). – Svěbytnou část oddílu V neklidném čase představuje soubor třiadvaceti Fischerových příspěvků publikovaných v letech 1937–1939 v jednotlivých číslech *Indexu* a v roce 1968 vydaných v knize *Proti Mnichovu* v brněnském nakladatelství Blok. Editoři zdůraznili jejich význam i tím, že jim ve *Výboru* předřadili závěrečné kapitoly z *Listů o druhých a o sobě*, v nichž Fischer líčí a komentuje vývoj předmnichovských událostí, spolu s pestrou škálou aktivit vlastních i svých přátel k podpoře národních a státních zájmů a občanské vůle rozhodně čelit záměrům německého nacismu. Poslední dva člán-

ky ze souboru *Proti Mnichovu* se vztahují k období po Mnichovu: Srdce mějte statečná a List do Francie (jde o Fischerovu odpověď na dopis, v němž se francouzský univerzitní profesor vyslovuje k Mnichovu se studem za roli, kterou v tom ohledu sehrála Francie). Situace po Mnichovu si Fischer všímá také v člancích Na křižovatce a Don Quijote na cestách (z posledního čísla *Indexu* 1939), s ironizující kritikou těch, kdož s nástupem druhé republiky začali „děkovat bohu za vše, co se stalo, protože bylo už na čase, aby naše prvorepublikánské bloudění vzalo svůj konec“ (s. 476). – Dodejme, že J. L. Fischer byl a zůstal přesvědčen, že územní celistvist republiky měla být bráněna vojensky, třeba i bez pomoci Francie a Anglie (původně ovšem počítal s jejich vojenskou pomocí). V telegramu z 19. září 1938 prezidentu Benešovi napsal: „Zbývá dvojí. Kapitulace, nebo odhodlání k boji. Nedopustit prvou. Jsme odhodláni bránit se sami. Může nás zradit celý svět, nesmíte nás zradit Vy. Stojíme za Vámi do jednoho, připraveni bránit se, věduce, že rozhodností můžeme vše získat, povolností vše ztratit. Zapřisaháme Vás, neustupte. J. L. Fischer, profesor Masarykovy univerzity“ (s. 463).

I když editoři vyhradili pátý oddíl *Výboru* pro Fischerovy pedagogické práce, přece do třetího oddílu zařadili – spolu přednáškou Den po válce, kterou Fischer přednesl v Sociologickém klubu v Praze po svém návratu z emigrace a následně vydal v edici Svazky úvah a studií v nakladatelství Václava Petra – také sborník Na cestu (Hrst proslavů děkanových), Politika a stranicství, Únor 1948. Slovo k vychovatelům a O elitách. Asi usoudili, že Politiku a stranicství a Únor 1948 bude lepší umístit v oddíle V neklidném čase, a Fischerovy univerzitní projevy se tam svezly s nimi. (Ve *Studia philosophica* 2012, č. 1 a 2, se o nich píše v článku Jiřího Gabriela J. L. Fischer v letech 1945–1948.)

J. L. Fischer se po maturitě rozmýšlel, zda bude na univerzitě zapisovat obor

vědecký (filosofii), nebo spíše umělecký (češtinu s dějinami české a světové literatury). Zapsal si filosofii, češtinu a němčinu – a česká i světová literatura se staly předmětem i jeho odborného, filosofického zájmu. Výběr z těchto prací obsahuje čtvrtý oddíl **Z české a světové kultury** (s. 565–728). V některých se Fischer zaměřuje na problematiku „obecnějšího“ charakteru, např. názorových proudů prosazujících se v literární tvorbě, v jiných je mu východiskem osobnost spisovatele a jeho dílo (A. Procházka, St. Przybyszewski, I. A. Gončarov, A. Strindberg, M. de Cervantes, F. Šrámek, F. X. Šalda, K. Čapek, F. Nietzsche, P. Bezruč ad.). Na uměleckou tvorbu, na její artefakty pohlíží jako na obsahem i formou svébytné výpovědi o člověku a jeho světě a svým způsobem je povolává k účasti na své filosofii života. Asi i proto mohl v úvodu studie Potřeba kulturní revize, připsané F. X. Šaldovi, napsat, že „profil doby obrazí se nejnázorněji v její filosofii. A v recenzi (spíše v metafyzické úvaze) Šaldovy „studie skoro moralistické“ O tzv. nesmrtelnosti díla básnického napíše, že „závěrem svých vývodů rozevřel hluboký sice, ale málo osvětlený žel průhled na velkou soupeřku nesmrtelnosti, na pravdu všech pravd – na věčnost, již nesmrtelnost vždycky naposled podlehe, rozplývající se před ní v iluzi a stín“.

V jakých souvislostech Fischer uvažoval o literární a vůbec kulturní činnosti, ukazují jeho studie o regionalismu, navazující na výsledky ankety „o možnostech kulturní práce na malém městě jakožto hospodářském středisku a osvětovém ohnisku svého kraje“, tedy regionalismu neztotožňovaného s tradicionalismem a národopisem. Fischerovy články o regionalismu (a následně pak i o provincii a provincialismu) měly přispět k překonání „silně zakořeněných předsudků“, že v provincii nelze kulturně žít, natož kulturně, zejména ne vědecky, tvořit a že nelze v provincii konat ani dobrou tzv. kulturní práci (s. 649). Své pojetí regionalismu uplatňoval i ve vlastní kul-

turní práci „v olomoucké tišině“, do níž byl v roce 1923 z Prahy přeložen; snad by se dalo říci, že se později projevilo i v jeho nadšeném a neúnavném budování Palackého univerzity. (K tématu tohoto oddílu se vztahuje pozoruhodná studie Jaromíra Dvořáka J. L. Fischer v kontextu kritiky let dvacátých, publikovaná ve sborníku *Hledání řádu skutečnosti*, vydaném v Brně roku 1994 k 100. výročí Fischerova narození.)

Pedagogickou dráhu J. L. Fischer nezačal – na rozdíl od většiny jeho univerzitních kolegů – na střední škole, ale rovnou (od roku 1927) na univerzitě, nejdříve brněnské a (od roku 1946) olomoucké. Na nich nejen přednášel, ale také se podílel na jejich řízení jako vedoucí katedry, děkan, proděkan i rektor a prorektor. To se odrazilo i v jeho publikacích věnovaných školským a pedagogickým otázkám. Některé z nich editoři *Výboru z díla III* zařadili do oddílu **Pedagogické stati** (s. 729–881).

Fischerovy příležitostné či spíše slavnostní univerzitní projevy editoři umístili již do třetího oddílu (*Z neklidné doby*), avšak v oddílu *Pedagogické stati* z nich znovu otiskují přednášku *Pro salute universitatis* z listopadu 1945 (s. 494 an. a 798 an.), tentokrát ze sborníku *Pedagogické stati* (1968). Fischer do něho pojal texty, jež považoval za „více než dobové dokumenty“ (s. 881). Až na stať *Skladebná škola* a projev *Pro salute universitatis* jsou v něm Fischerovy příspěvky k poválečným diskusím o plánovaných a někdy i prováděných školských reformách: *Výchova elit* (Na okraj diskuse o školské reformě), *Jednotná škola I* (s úvodní větou, že „prvá nesnáž, na kterou narážíme, je hned v samotném názvu *jednotná škola*“), *Jednotná škola II*, *Svět a škola* na přelomu („přítomná doba je dobou přechodu, pro mnohé dokonce dobou zmateného přechodu“), *Připomínky k dnešnímu stavu školské reformy* (1954), *Před novou školskou reformou* (1968) a *Co bych přál našemu školství* (příspěvek z roku 1967 k novoroční anketě *Učitelských novin*).

Je v něm i Fischerova přednáška z roku 1967 Metodologické otázky pedagogického experimentu, pronesená na semináři metodiků českého jazyka a literatury. Konala se na technické škole a snad i proto češtinářům na závěr zdůraznil, že „k základnímu vzdělání patří nejen vědomosti z nejdůležitějších vědních oborů [...], ale také rozvíjení všech ostatních vloh a zájmů, spoluvytvářejících a dotvářejících mladé lidi tak, aby vyspěli v plné osobnosti. Je až k pláči, v jakém úpadku je dnes naše hudební a estetická výchova. Jestliže se nám nepodaří probudit v mládeži smysl pro krásu, pak se nám ani nepodaří řádně ji vychovat. K probuzení smyslu pro krásu zůstává i dnes nevhodnější přístup prostřednictvím literatury“ (s. 855). Sborník uzavírá „dvoudílná“ stať K problémům vysokoškolského studentstva (1. Základní pojmy k teorii politiky, 2. Ke konferenci vysokoškolského studentstva v Praze v prosinci 1965), o níž editoři soudí, že „obsahuje teoretické předpoklady političnosti školy a výchovy, diskutované v řadě přítomných studií“ (s. 881). – K pedagogickým článkům z období předválečného patří (vedle už připomenutých) Fischerova glosa Učitelstvo a kultura podruhé, odpověď na pobouřenou odezvu profesorů středních škol na článek Učitelstvo a kultura (s. 661–663), článek Boj o mladou generaci a Předvojenská výchova, speciální apendix k Fischerovým úvahám o brannosti. Vzdělávací poslání přikládal Fischer i svým třem příspěvkům o tehdy aktuální problematice spjaté s automatizací jako novou technikou (s. 744–780). – V roce 1966, v čase svého (nežádaného) penzionování přispěl J. L. Fischer studií K sociologii mládeže do sborníku *Aktuální problémy sociologie mládeže*, který za redakce Jaroslava Krejčího vydala Čs. společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí v Ostravě.

V roce 1948 J. L. Fischer svůj „filosofický vějíř“ *Tři stupně*, v němž otiskl mimo jiné statě Budoucnost evropské

kultury (z roku 1925 – první představení předpokladů, jež měly vytyčit směr jeho filosofického myšlení), a O dvojím řádu – první ucelené představení jeho nové kulturní orientace strukturální (skladebné), předznamenal básnickým útvarem *Můj svět*. Ve všech třech slokách básně, z nichž každá začíná výpovědí „Mně učaroval svět, svou krásou, svým tajemstvím, svou dravostí k činu“, ve všech vládne čas – aniž by vůbec byl jmenován. Ale je odpovědí na filosofovu závěrečnou otázku v básni: „Proč není možno, proč není možno tisíce životů žít?“ Editoři *Výboru z díla III* moudře učinili, když tento svazek, tu velkou řadu Fischerových prací uzavřeli oddílem nazvaným podle jediného Fischerova „příspěvku“ (v něm obsaženého: **Meditace o čase** (s. 883–917). Snad hned do tohoto oddílu, tedy k Meditacím, mohl být zařazen i Fischerův doslov Několik slov na vysvětlenou.

Jiří Gabriel

O. A. Funda, *Racionalita versus transcendence. Spor Hanse Alberta s moderními teologi*, Praha: Filosofia 2013, 135 s.

Čtenář, jenž zná dosavadní Fundovy filosofické a religionistické publikace a v jeho nové knize si přečte úvodní „osobní slovo“ a následnou kapitolu o Albertově pojetí kritické racionality a její aplikaci na náboženskou problematiku, zajisté dospěje k názoru, že snad Funda tuto knihu o Albertovi napsat musel: Mají k sobě blízko jak svou noetikou, hlásí se ke kritickému racionalismu a kritickému realismu, tak předmětem svého badatelského zájmu: jde jim o výklad náboženství, jeho podstaty, smyslu, obsahové stránky (učení, teorie), a to v konfrontaci s tím, jak k těmto otázkám přistupují současní moderní teologové, pokoušející se „zprostředkovat a přiblížit sdělení křes-